

Torah from Around the World

Een mens heeft de plicht zich uit te spreken, wanneer zijn woorden gehoor zullen vinden, maar moet er het zwijgen toe doen, wanneer hij weet dat zijn woorden zullen worden genegeerd.

Talmoed, Jevamot 65b

Sjabbat 16 november 2019 / 18 Chesjwan 5780, Wajéra, Beresjiet/Genesis 18:1 - 22:24

Tanach blz. 30 - 41

Haftara: II Melachiem 4:1 - 37

Tanach blz. 740

vertalers: Jaap Frank en Sabine Frank-Fiedler

Commentaar: Rabbijn Jonathan Sacks is Emeritus Opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <http://rabbisacks.org/space-us-vayera-5778/>

De ruimte tussen ons

De verhalen die in de hoofdstukken 21 en 22 van Beresjiet/Genesis worden verteld – het wegsturen van Jisjmaëel en de zogeheten ‘binding van Jitschak’ (vastbinden ten einde te offeren, red.) – behoren tot de moeilijkst te begrijpen passages in Tanach. Ze gaan allebei over daden die als bijna ondraaglijk wreed overkomen. Maar de problematiek die zij aansnijden gaat nog veel dieper.

Weet u nog dat Avraham gekozen werd „om zijn kinderen en hun nakomelingen te leren om Gods weg te gaan door te doen wat goed en rechtvaardig is”? *Hij werd tot het vaderschap verkozen*. Dat betekenen de twee eerste letters van zijn naam, *Av*, vader. *Avram* betekent ‘een gezaghebbende vader’. Avraham is volgens Tora „een vader van veel volken”.

Avraham werd gekozen om het rolmodel van een vader te zijn. Maar hoe kan iemand die zijn zoon Jisjmaëel met zijn moeder Hagar naar de woestijn stuurt, waar zij bijna sterven, een voorbeeldige vaderfiguur zijn? En hoe kan iemand die bereid is om zijn zoon Jitschak te offeren een model voor toekomstige generaties zijn?

Dit zijn geen vragen over Avraham, maar vragen over Gods wil. Avraham wilde Jisjmaëel niet wegsturen. Integendeel: „Het verontrustte Avraham zeer, omdat Jisjmaëel zijn zoon was.” (Beresjiet 21:11) Het was God die hem zei om te luisteren naar Sara en het kind weg te sturen.

Het was ook niet Avraham die Jitschak wilde offeren. Het was God die hem dat opdroeg, waarbij Hij Jitschak aanduidde als „je zoon, je enige, die je liefhebt”. (Beresjiet 22:2) In beide gevallen handelde Avraham tegen zijn gevoelens als vader in, tegen zijn instinct in. Wat vertelt de Tora hier over de aard van het vaderschap? Het valt niet mee om deze voorvallen toch positief te duiden.

Er is een nog dieper liggend probleem, en dat wordt aangeroerd in de woorden die God sprak tot Avraham toen Hij hem beval zijn zoon vast te binden. „Neem je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Jitschak, en ga (*Lech lecha*) naar het gebied waarin de Moria ligt. Daar moet je hem offeren op een berg die Ik je wijzen zal.” Deze woorden herinneren ons onvermijdelijk aan Gods eerste opdracht: „Ga weg (*Lech lecha*) uit je land, van je familie, van je naaste verwanten, en ga naar het land dat Ik je zal wijzen.” (Beresjiet 12:1)

Dit zijn de enige twee plaatsen in Tora waar deze formulering (*Lech lecha*, red.) staat. Avrahams laatste beproeving is een echo van zijn eerste.

Merk echter op dat de eerste beproeving betekende dat Avraham zijn *vader* moest verlaten, waardoor de indruk werd gewekt dat hij zijn plichten als zoon verzaakte. Dus, ofwel als een vader voor zijn zonen of als een zoon voor zijn vader - in beide gevallen werd van Avraham

verwacht zich te gedragen op een manier die haaks staat op onze eigen verwachtingen en op hoe wij ons zouden moeten gedragen.

Dit is te vreemd om toevallig te zijn. Hier ligt een mysterie dat erom vraagt ontrafeld te worden.

Ons onvermogen te begrijpen waar het hier om gaat vormt een enorme kloof tussen onze tijd en die van Avraham. Immers, in zijn rol als pionier in een nieuw soort geloof en een nieuwe manier van leven ontwierp Avraham een heel nieuwe wisselwerking tussen de geslachten. Waar het om gaat, is dat we hier *de geboorte van het individu* zien.

In de oudheid, en later tijdens de Grieken en Romeinen was niet het individu, maar de familie de basale sociale eenheid. Godsdienstoefeningen werden uitgevoerd rond de haard, in de familiekring, waarbij de vader als priester optrad bij het brengen van offers en plengoffers en bij het bezweren van de geesten van gestorven voorouders. De autoriteit van de vader was absoluut. Echtgenotes en kinderen hadden geen eigen rechten en geen onafhankelijke wettelijke persoonlijkheden. Ze waren domweg bezit en konden als het zo uitkwam door het hoofd van het gezin worden omgebracht. Elke familie had zijn eigen goden, en de vader was de enige tussenpersoon ten aanzien van de vooroudergeesten, waarvan hij ooit zelf deel zou uitmaken. Individuen in moderne zin bestonden niet. Er waren slechts familieverbanden met het mannelijke hoofd als absolute heerser.

De Tora betekende een radicale breuk met deze hele denkwereld. De antropologe Mary Douglas geeft aan dat de Tora uniek was in de oudheid omdat zij geen ruimte bood voor offers aan voorouders en verbod met de geesten van de doden te communiceren.

Monotheïsme was meer dan alleen het geloof in één God. Omdat elk mens naar Gods evenbeeld was geschapen en iedereen in directe verbinding met Hem kon komen, kreeg het individu plotseling betekenis – niet alleen vaders, maar ook moeders, en niet alleen ouders, maar ook kinderen. Die waren niet langer versmolten tot een entiteit met slechts één enkele controlerende wil. Ze zouden individuen worden met elk een eigen persoonlijkheid, individualiteit en integriteit.

Zulke veranderingen vinden niet van de ene op de andere dag plaats en zeker niet zonder ontwrichtende verstoringen. Dat is twee keer gebeurd, aan het eind van beide verhalen over

Avraham. Aan het begin van zijn opdracht moest Avraham zich van zijn vader losmaken, en op het laatst moest hij zich, zij het op een andere manier, distantiëren van zijn twee zonen. Deze pijnlijke episodes staan voor de cruciale weëen bij de geboorte van een nieuwe manier van kijken naar de mensheid.

Eerst los van elkaar, daarna verbonden. Dat schijnt de joodse manier van doen te zijn. Zo heeft God het universum geschapen, door eerst aparte domeinen te scheppen - de dag en de nacht, de wateren onder en boven de aarde, de zeeën en het droge land - en die daarna vol te laten worden. Zo gaat het ook bij authentieke intermenselijke relaties. Door ieder zijn eigen levensruimte te geven. Ouders moeten niet hun kinderen willen controleren. En ook echtgenoten elkaar niet. Het is de zorgvuldig uitgebalanceerde afstand tussen ieder van ons waarbinnen de wisselwerking iedereen de mogelijkheid geeft om te groeien.

In zijn boek over sporthelden, *The Greatest*, wijst Matthew Syed erop hoe belangrijk de rol van de ouders is bij de ontwikkeling van kampioenen. Maar hij voegt eraan toe: „Loslaten, afstand nemen, dat is de wezenlijke paradox van het ouderschap. Je zorgt, je koestert, je brengt offers en kijkt daarna toe hoe de kleintjes naar het onbekende uitvliegen, vaak met verwijten en beschuldigingen. Je zult de maagkrampen voelen die scheiden geeft, maar je reageert erop met een glimlach en een knuffel, terwijl je je ervan bewust bent, dat de behoefte om lief te hebben en te beschermen nooit mag ontaarden in de tirannie van het verwennen.”

Het is precies dit drama van losmaking, dat Avraham symbolisch laat zien in zijn relatie tot zijn vader en tot zijn beide zonen. In het bestaans-bepalende moment van de geboorte van het individu leert God hem de delicate kunst van ruimte maken, zonder welke geen individu kan groeien.

In de fraaie woorden van de Ierse dichter John O'Donohue is het onze uitdaging om „de ruimte tussen ons zegenrijk te doen zijn en als zegenrijk te ervaren”.